

νίας, τὰ δόγματα ἐκεῖνα μετεβιβάσθησαν κατὰ μικρὸν καὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ κράτους, ὡς προειρηται, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος διὰ τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων.

Ἐν τούτοις ἐκ τῶν προειρημένων συνάγεται ὅτι κατὰ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα μεγάλη τις σύγχυσις ἐπεκράτει ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ταύτῃ. Ἄλλοι μὲν τῶν νόμων ἀνέτρεχον εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀβασίλευτον ἢ, ὡς λέγεται συνήθως, δημοκρατικὴν ἐποχὴν, σχέσιν ἔχοντες πρὸς θεσμούς μὴ ὑπάρχοντας πλέον· ἄλλους συνέταξαν αὐτοκράτορες ἔθνικοι ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἑλληνικῆς μὲν ἀλλ' ἔθνικῆς ἑλληνικῆς τῶν στωικῶν αἰρέσεως· ἄλλοι ὑπηγορεύθησαν ὑπὸ ἑλλήνων ἐπισκόπων εἰς αὐτοκράτορας χριστιανούς· οἱ μὲν εἶχον καταργητὴ ἐν μέρει, οἱ δὲ εἶχον πέσει εἰς ἀχρησίαν, οἱ δὲ κατεκαλύπτοντο ὑπὸ σωροῦς ὀγκώδεις ἐρμηνειῶν. Παρεκτὸς τῶν αὐτοκρατορικῶν διατάξεων ὑπῆρχον καὶ συγγραφαὶ νομομαθῶν, εἰς ἃς ἐπὶ Θεοδοσίου Β' εἶχε δοθῆ ἰσχὺς νόμου ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ αἵτινες περιεῖχον ἀντιφάσεις ἀδιορθώτους. Ἐντεῦθεν μεγάλη ἦτο ἡ ἀβεβαιότης τῶν ἐννόμων σχέσεων, ρυθμιζομένων μᾶλλον κατὰ τὴν ἀσθενῆ κρίσιν τῶν δικαστῶν ἢ κατὰ τοὺς σαφεῖς ὁρισμούς τοῦ νόμου. Τοῦτο δὲ τὸ δεινὸν περὶ τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης ἐλάττωμα ἐπεχείρησεν ἅμα βασιλεύσας ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ θεραπεύσῃ, ἀθροίζων μὲν εἰς τρεῖς συλλογὰς ὅλας τὰς διατάξεις ὅσων ἤθελε κρίνει ἀναγκαίαν τὴν διατήρησιν, καταργῶν δὲ ὅλας τὰς διατάξεις ὅσαι δὲν ἤθελον περιληφθῆ ἐν αὐταῖς. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀπὸ Αὐγούστου καὶ ἐφεξῆς ἐγένοντο νόμων τινῶν συλλογαί, ἀλλὰ παρεκτὸς ὅτι αἱ ἀρχαιότεραι ἐξ αὐτῶν δὲν περιελάμβανον εἰμὴ μέρη τινὰ τῆς νομοθεσίας, καὶ ταύτης ἕκτοτε οὐσιωδῶς ἀλλοιωθεῖσα αὐτὴ ἡ τελευταία καὶ πασῶν τελειότερα, ἢ ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ νεωτέρου ἀπαρτισθεῖσα καὶ ἀπὸ τοῦ βασιλέως τούτου ὀνομαζομένη, εἶχεν ἀποβῆ αὐθις ἀτελής ἔνεκα τῶν ποικίλων νεαρῶν διατάξεων τῶν ἐν τῷ μεταξὺ αὐτοκρατόρων. Ἐξηκολούθηον δ' ἔχουσαι νόμου ἰσχὺν νομικαὶ τινες συγγραφαί, καίτοι βριθουσαι ἀντιφάσεων. Ὡστε ὑφίστατο πάντοτε ἡ ἀνάγκη εὐρυθυμοτέρου, πληρεστέρου καὶ σαφεστέρου καταρτισμοῦ τῆς ὅλης νομοθεσίας· ἡ δὲ περὶ τούτου προαίρεσις τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν δύναται εἰμὴ νὰ λογισθῆ ὡς σωτήριος, εἰ καὶ περὶ τὴν ἐκτέλεσιν συνέβησαν ἀτοπήματά τινα καὶ παραπτώματα.

Τὸ ἔργον ἀνετέθη εἰς δέκα νομοδιδασκάλους, ὧν πρῶτιστατο ὁ περίπυστος Τριβωνιανός. Ὁ Τριβωνιανὸς ἐγεννήθη εἰς Σίδην, αἰολικὴν πόλιν τῆς Παμφυλίας, ἐκ προγόνων μακεδόνων. Κατ' ἀρχὰς μὲν μετῆλθε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου, διακριθεὶς δ' ἔπειτα ὑπὸ τοῦ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας ἀναμαρτήτου ὀφθαλμοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ προεχειρίσθη ἑπαρχὸς τῆς πόλεως καὶ τελευταῖον ἀνεβιβάσθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ κοιαιστωρος, ἦτοι τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργοῦ, ἀξίωμα τὸ ὁποῖον τότε ἦτο πολὺ σπουδαιότερον ἢ σήμερον, διότι ὁ βασιλεὺς ἐνήσκει τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, πολλάκις δὲ καὶ τὴν ὑπερτάτην δικαστικὴν, ταῦτα δὲ πάντα διὰ τοῦ κοιαιστωρος, ὅστις τούτου ἔνεκα καὶ πᾶρ ε δ ρ ο ς τοῦ βασιλέως καὶ σ τ ὀ μ α τοῦ βασιλέως ἐλέγετο.

Τὸ δαιμόνιον τοῦ Τριβωνιανοῦ πνεῦμα δὲν ἐδίστασεν ὁ Γίββων νὰ παραβάλῃ πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Φραγκίσκου Βάκωνος. Καὶ εἶχε τῶντι ὁ Ἕλληνας νομοδιδάσκαλος τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, ὁ κοιαιστωρ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, ὁμοιότητά τινα πρὸς τὸν μέγαν ἄγγλον φιλόσοφον τῆς ἑπτακαιδέκτης ἑκατονταετηρίδος, τὸν Καγκελλάριον τοῦ βασιλέως Ἰακώβου Α'. Ὁ Τριβωνιανός, ὅπως καὶ ὁ Βάκων, ὑπῆρξε τὸ ταμεῖον οὕτως εἰπεῖν ὄλων τῶν γνώσεων καὶ ὄλων τῶν γεγονότων τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ· ἔγραψεν εἰς λόγον πεζὸν καὶ ἔμμετρον περὶ ποικίλων θετικῶν καὶ ἀφηρημένων ἀντικει-